

Ενδοοικογενειακή Βία: Η κακοποίηση των κοριτσιών

της Ειρήνης Φερέτη*

Το φαινόμενο της ενδοοικογενειακής βίας δεν χρειάζεται ιδιαίτερη εισαγωγή ενώπιον ενός διεθνούς ακροατηρίου εκπροσώπων του Γυναικείου Κινήματος. Όπως γνωρίζουμε, το Γυναικείο Κίνημα έπαιξε πρωταγωνιστικό και καθοριστικό ρόλο στο να γίνει το πρόβλημα της βίας στην οικογένεια ορατό και να μετατραπεί βαθμιαία σε ζήτημα προτεραιότητας στα πλαίσια του αγώνα για την ουσιαστική υλοποίηση της ισότητας των φύλων. Τις τελευταίες δεκαετίες έχουν γίνει, κυρίως στα ανεπτυγμένα δυτικά κράτη, πολλές και ποικίλες προσπάθειες για την άμεση βοήθεια και προστασία των θυμάτων, την εκπόνηση ενός ολοκληρωμένου και χρήσιμου θεωρητικού πλαισίου για την ερμηνεία του φαινομένου καθώς και για ενημέρωση - ευαισθητοποίηση - κινητοποίηση με στόχο το μεγαλύτερο δυνατό περιορισμό του.

Αξίζει να σημειωθεί ότι η καθοριστική αυτή συμβολή του Γυναικείου Κινήματος στη μελέτη και αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας επιστημαίνεται και αναγνωρίζεται πλέον στις περισσότερες και εγκυρότερες επιστημονικές αναλύσεις και βιβλιογραφικές αναφορές των διαφόρων προσεγγίσεων στο χώρο αυτό.

Στη διάρκεια των τελευταίων εικοσιπέντε ετών σημαντική νέα γνώση, βασισμένη σε ερευνητικό έργο ήλθε στο φως και αυτό που αποδεικνύεται με σαφήνεια είναι ότι η πλειονότητα των θυμάτων της βίας στην οικογένεια είναι οι γυναίκες και τα παιδιά.

Παρ' όλο ότι πρόσφατα, άλλες μορφές ενδοοικογενειακής βίας και κατηγορίες θυμάτων, όπως π.χ. βία ενάντια στους ηλικιωμένους και η βία ανάμεσα στα αδέρφια προσελκύουν βαθμιαία το ενδιαφέρον των ερευνητών, οι γενικές διαπιστώσεις δεν έχουν αλλάξει, ενώ αντίθετα έχουν φωτισθεί περισσότερο οι αλληλένδετες πτυχές του φαινομένου με το θεσμό της οικογένειας και τις ευρύτερες κοινωνικές δομές.

Η κακοποίηση στην οποία υπόκεινται τα θύματα μπορεί να είναι σωματική, σεξουαλική ή/και ψυχολογική. Η ψυχολογική ή συναισθηματική κακοποίηση συνυπάρχει με τις δύο άλλες μορφές, αλλά είναι δυνατόν να ασκείται και ανεξάρτητα από αυτές.

Κοινός παράγων σε όλες τις μορφές ενδοοικογενειακής βίας είναι η κατάχρηση της δύναμης και εξουσίας από το δράστη προς το θύμα. Τα θύματα υφίστανται παραβιάσεις θεμελιωδών ανθρωπίνων δικαιωμάτων μέσα στον ιδιωτικό χώρο του σπιτιού από άτομα για τα οποία συνήθως τρέ-

φουν αισθήματα αγάπης και εμπιστοσύνης. Η ενδοοικογενειακή βία στην ουσία αποτελεί μια σειρά σοβαρών παραβιάσεων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Πιο συγκεκριμένα και αναφορικά με την κακοποίηση των παιδιών πρέπει να σημειωθεί ότι για πρώτη φορά στο άρθρο 19 της νέας Σύμβασης των Δικαιωμάτων του Παιδιού του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών, αναφέρεται ρητά ότι: τα παιδιά πρέπει να προστατεύονται από την κακομεταχείριση των γονιών, κηδεμόνων ή όποιων έχουν αναλάβει την φροντίδα τους.

Τα ερευνητικά δεδομένα δείχνουν ότι τα κορίτσια γίνονται θύματα σεξουαλικής παραβίασης σε σημαντικά μεγαλύτερη συχνότητα από τα αγόρια.

Πρόσφατα στοιχεία από την Ελλάδα, βασισμένα σε μια «Αναδρομική μελέτη εμπειριών σεξουαλικής παραβίασης σε δείγμα Ελλήνων φοιτητών» κατά την παιδική τους ηλικία, δείχνουν ότι (σε συνολικό δείγμα 743 ατόμων, 542 κορίτσια και 219 αγόρια) 1 στα 6 κορίτσια αναφέρει ότι έχει υποστεί σεξουαλική κακοποίηση, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό για τα αγόρια είναι 1 στα 16. 98% των δράστών σε αυτή την έρευνα ήταν άνδρες¹.

Σε άλλη έρευνα 15 περιπτώσεων αιμομιξίας που παρουσιάστηκαν σε διάστημα έξι μηνών από την έναρξή της, οι 14 αφορούσαν κορίτσια και σε μία μόνο περίπτωση το θύμα ήταν αγόρι, ενώ όλοι ανεξαιρέτως οι δράστες ήταν άνδρες².

Στα πλαίσια της συλλογής και ανάλυσης των περιπτώσεων κακοποίησης και παραμέλησης παιδιών που αναφέρθηκαν στον ελληνικό τύπο την περίοδο 1988-1991, διαπιστώθηκε ότι σε σύνολο 226 παιδιών που υπήρξαν θύματα σεξουαλικής παραβίασης 70% ήταν κορίτσια και 30% αγόρια. Τα αντίστοιχα ποσοστά σε σύνολο 86 περιπτώσεων σωματικής κακοποίησης ήταν 35% για τα κορίτσια και 65% για τ' αγόρια, δηλαδή τα αγόρια φαίνεται να κακοποιούνται σωματικά σε σημαντικά μεγαλύτερη συχνότητα από τα κορίτσια, ενώ στο χώρο της σεξουαλικής παραβίασης η αναλογία αντιστρέφεται με διπλάσια και πλέον κορίτσια από αγόρια να αναφέρονται ως θύματα.

Στις περιπτώσεις παραμέλησης των παιδιών εμφανίζεται μια ισομερής κατανομή με 50% αγόρια και 50% σε ένα σύνολο 74 αναφερθέντων περιπτώσεων³.

Δεν υπάρχουν επαρκή και αξιόπιστα στοιχεία για την ψυχολογική ή συναισθηματική κακοποίηση δεδομένου ότι είναι ιδιαίτερα δύσκολο να εντοπισθεί και να α-

ξιολογηθεί, παρά το γεγονός ότι συχνά αντιπροσωπεύει μια εξαιρετικά σοβαρή μορφή βίας, χωρίς μεν ορατούς τραυματισμούς και σημάδια, αλλά με μακρόχρονες και καταστρεπτικές συνέπειες.

Μια πολύ σημαντική πτυχή του προβλήματος εντοπίζεται στο ότι η καθημερινή διαβίωση σε ένα δυστυχισμένο οικογενειακό περιβάλλον και η εμπειρία όλων των προαναφερθέντων παραβιάσεων, της κακοποίησης και της παραμέλησης μέσα στην οικογένεια μπορεί να οδηγήσει τόσο τα κορίτσια, όσο και τα αγόρια, σε φυγή από το σπίτι με αποτέλεσμα να γίνονται ιδιαίτερα ευάλωτα και να αποτελούν εύκολη λεία άλλων μορφών εκμετάλλευσης και εγκληματικής δραστηριότητας.

Είναι ανάγκη εμείς που ανήκουμε στο Γυναικείο Κίνημα να αναγνωρίζουμε ότι και οι γυναίκες μπορεί να γίνουν βίαιες απέναντι στα παιδιά και ότι πράγματι οι μητέρες είναι δυνατόν να κακομεταχειρίζονται και να κακοποιούν ξεσπώντας το θυμό και την απογοήτευσή τους πάνω στα παιδιά τους που είναι ανίσχυρα και εξαρτημένα. Συχνά συμβαίνει η συσσωρευμένη ένταση της δικής του θυματοποίησης να μειώνει τις ικανότητες των γυναικών και μητέρων να ανταποκρίνονται στις απαιτήσεις και να ανταπεξέρχονται τις δυσκολίες, ενώ συγχρόνως υπονομεύεται η αυτοπεποίθησή τους ως γονείς. Είναι χαρακτηριστικό ότι ενώ έρευνες που πραγματοποιήθηκαν στις ΗΠΑ το 1975 με αντικείμενο την οικογενειακή βία αναφέρουν υψηλότερα ποσοστά σωματικής τιμωρίας και κακομεταχείρισης προερχόμενα από τις μητέρες σε σύγκριση με αυτά που προέρχονται από τους πατέρες, αντίστοιχες έρευνες που διεξήχθησαν δέκα χρόνια αργότερα συμπεραίνουν ότι η διαφοροποίηση παύει να είναι σημαντική. Η μεταβολή αυτή ερμηνεύεται ως αντανάκλαση των αλλαγών που έχουν επέλθει στους παραδοσιακούς οικογενειακούς ρόλους, στη μεγαλύτερη συμμετοχή των γυναικών στην αγορά εργασίας, στην αυξανόμενη χρήση νηπιαγωγείων και βρεφονηπιακών σταθμών για παιδιά προσχολικής ηλικίας καθώς και στην ως κάποιιο βαθμό, σταδιακά αυξανόμενη συμμετοχή του πατέρα στο μέγεθος των παιδιών.

Υπολογίζεται ότι το 80% των παιδιών, των οποίων οι μητέρες κακοποιούνται από τους συζύγους/συντρόφους τους, γίνονται μάρτυρες σκηνών βίας και κακοποίησης. Συνήθως στις περιπτώσεις αυτές τα

κορίτσια εσωτερικεύουν την εμπειρία, γίνονται παθητικά, απόμακρα και κλείνονται στον εαυτό τους με συναισθήματα απελπίσας, απογοήτευσης και χαμηλής αυτοεκτίμησης, ενώ τα αγόρια γίνονται επιθετικά μιμούμενα την βίαιη και ταπεινωτική συμπεριφορά του πατέρα απέναντι στη μητέρα τους. Τα ευρήματα αυτά συμφωνούν απόλυτα και με τη δική μας εμπειρία στα πλαίσια της λειτουργίας συμβουλευτικού προγράμματος στήριξης γυναικών που αντιμετωπίζουν προβλήματα βίας μέσα στην οικογένειά τους.

Οι στενές διασυνδέσεις ανάμεσα στην κακοποίηση των γυναικών και την κακοποίηση και παραμέληση των παιδιών καθιστούν πλέον αναγκαία —και αυτό είναι ένα σημείο που πρέπει να τονισθεί ιδιαίτερα— τη στενή συνεργασία του Γυναικείου Κινήματος και των Υπηρεσιών Παιδικής Προστασίας που πρέπει να γεφυρώσουν τις διαφορές τους ώστε να ενσωματωθεί, τόσο στις πρακτικές παρέμβασης όσο και στις προσπάθειες πρόληψης, η θεμελιώδης διάσταση της ανισότητας των φύλων.

Παράλληλα οι ισχυρισμοί που συνήθως προβάλλονται στα πλαίσια αντιφεμινιστικών προσεγγίσεων με επίκεντρο στην ατομική παθολογία, ότι δηλαδή οι μητέρες είναι αυτές που είναι «ανεπαρκείς» ή «ανίκανες», να εκπληρώσουν το γονικό τους ρόλο, χωρίς να λαμβάνονται υπ' όψη οι επιπτώσεις της παρουσίας ενός αδιάφορου,

αμέτοχου ή βίαιου πατέρα/συζύγου ή της παντελούς απουσίας του από την οικογένεια, είναι τελείως αβάσιμοι.

Στην πραγματικότητα η βία, ο εξευτελισμός, η ταπείνωση και η απόλυτη αυτοσεβασμού αποδυναμώνουν ψυχικά και σωματικά τις γυναίκες-θύματα όλων των μορφών βίας. Αυτό δε που χρειάζονται πάνω απ' όλα είναι: αποτελεσματική στήριξη, προστασία και σε πολλές περιπτώσεις μια θέση εργασίας, ώστε να ξεφύγουν από την απομόνωση και κυρίως είναι ανάγκη να αισθανθούν ότι δεν είναι μόνες.

Κατά τη διάρκεια των εργασιών του συνεδρίου, επισημάνθηκε επανειλημμένα ότι η φτώχεια και η ανεργία μαστίζουν με ιδιαίτερη σκληρότητα το γυναικείο πληθυσμό στα περισσότερα μέρη του κόσμου, με αποτέλεσμα να κλιμακώνεται η εξάρτηση και η υποτέλεια και συχνά πολλές γυναίκες με τα παιδιά τους να μένουν εγκλωβισμένες σε σχέσεις βίας.

Μέσα από κάθε σοβαρή αναλυτική προσέγγιση του φαινομένου, είναι εύκολο να διαπιστωθεί ότι η ενδοοικογενειακή βία αντικατοπτρίζει και προσδιορίζεται από τη βία και την ανισότητα που χαρακτηρίζουν τις δομές και τους θεσμούς της ευρύτερης κοινωνίας.

Σήμερα, πιστεύω ότι έχουμε πλέον επαρκή γνώση και στοιχεία ώστε να συνειδητοποιήσουμε τον ψυχικό τραυματισμό, τον φόβο, την τρομακτική αίσθηση ανασφάλ-

λειας και συνεχούς απειλής, τις οδυνηρές συνέπειες και τις κατεστραμμένες ζωές που αφήνει πίσω της η βία που εκτυλίσσεται μέσα στην οικογένεια.

Είναι λοιπόν ανάγκη να εντεινουμε τις προσπάθειές μας, να προωθήσουμε καλύτερα τα υπάρχοντα προγράμματα και να συγκροτήσουμε νέες στρατηγικές προσαρμοσμένες στο κοινωνικοοικονομικό και πολιτισμικό πλαίσιο με στόχο την πρόληψη και την αντιμετώπιση ενός διεθνούς προβλήματος που δεν γνωρίζει ταξικά, κρατικά ή πολιτισμικά σύνορα.

Τα σπίτια που «στεγάζουν» την ενδοοικογενειακή βία πνίγουν μέσα τους μια «εκκωφαντική σιωπή». Αποτελεί σκοπό, χρέος και δέσμευσή μας, να ακουστεί αυτή η τρομακτική «σιωπή», δυνατά και καθαρά, στα κέντρα λήψης αποφάσεων και χάραξης κοινωνικής πολιτικής, όπου εξακολουθούν να την αρνούνται.

1,2,3 Ερευνητικά προγράμματα και ανακοινώσεις της Διεύθυνσης Οικογενειακών Σχέσεων του Ινστιτούτου Υγείας του Παιδιού.

---

* Η Ειρήνη Φερέτη είναι κοινωνιολόγος - εγκληματολόγος στη Διεύθυνση Οικογενειακών Σχέσεων — Κέντρο Μελέτης και Πρόληψης της Κακοποίησης, Παραμέλησης του Παιδιού, Ινστιτούτο Υγείας του Παιδιού.